

Al het mogelijke werd gedaan om de informatie in dit boek zo juist en actueel te maken als kan.
Auteur of uitgever kunnen niet verantwoordelijk gesteld worden voor mogelijke nadelen die
lezers door eventuele onvolkomenheden in het boek zouden ondervinden.

Jan Devos

DE VISIE VAN FREINET

Garant

Antwerpen-Apeldoorn

Jan Devos
De visie van Freinet
Antwerpen – Apeldoorn
Garant
2013

99 blz. – 24 cm
ISBN 978-90-441-3023-2
D/2013/5779/30
NUR 844/848

Omslagontwerp: Steven Van Loy

© Jan Devos & Garant-Uitgevers n.v.

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke, voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteur en van de uitgever.

Garant
Somersstraat 13-15, B-2018 Antwerpen
Koninginnelaan 96, NL-7315 EB Apeldoorn
www.garant-uitgevers.be info@garant.be
www.garant-uitgevers.nl info@garant-uitgevers.nl

Inhoud

Inleiding | 9

1. Contextuele beïnvloeding | 11

- 11 De natuur en het lokale gemeenschapsleven
- 13 Politieke en sociaal-economische context
- 15 Onderwijskundige context
- 17 Conflicten en traumatische ervaringen
- 20 Elise Lagier-Bruno

2. Globale visie op leven, mens en maatschappij | 23

- 23 De mens als levend wezen
- 30 De solidaire mens

3. Uitgangspunten Freinetpedagogie | 35

- 36 Levende pedagogie
- 47 Pedagogie van het werk
- 57 Pedagogie gericht op autonomie
- 60 Werken binnen een coöperatieve gemeenschap
- 64 Pedagogie gericht op (vrije) expressie en communicatie
- 72 Pedagogie ten dienste van het volk
- 77 Pedagogie gebaseerd op pedagogisch materialisme
- 81 Vernieuwend onderwijs (met respect voor de traditie)
- 85 Pedagogie ondersteund door een beweging

Bijlage

En hoe zit het met onze school? | 89

- 90 Kijkwijzer: Het Freinetgehalte van onze school

Bibliografie | 95

Inleiding

Célestin Freinet (1896-1966), dorpsonderwijzer in de Alpes-Maritimes, is erin geslaagd om een coherent pedagogisch systeem te ontwerpen dat nog steeds inspirerend werkt voor heel wat scholen en leerkrachten. Als erfgenamen van Freinet geven vele leerkrachten elke dag op enthousiaste wijze vorm aan deze benadering die nog steeds actueel is. De praktijk en het ideeëngoed van Freinet hebben verschillende continenten weten te veroveren. Zo heeft bijvoorbeeld Vlaanderen verhoudingsgewijs wellicht de hoogste concentratie aan Freinetscholen. Het is dan ook van belang om, ondanks de taalbarrière, het oorspronkelijke en authentieke werk en denken van Freinet te ontsluiten voor het bredere publiek.

Dit boek wil, met zin voor nuance en verbanden, een overzicht geven van de essentie van het pedagogische denken van Freinet. Het volgt een historische inslag en is vooral beschrijvend van aard. De wetenschappelijke en technologische evoluties hebben zich in een razendsnel tempo doorgezet, onze ecologische voetafdruk nam aanzienlijk toe, de sociaal-economische situatie en het zogenaamde traditionele onderwijs vertonen vandaag belangrijke verschilpunten met de situatie een eeuw geleden in het rurale Frankrijk. Onder meer dankzij een actieve Freinetbeweging heeft de Freinetpedagogie zich verder ontwikkeld zoals van een 'mouvement de l'école moderne' kan worden verwacht.

Om het oorspronkelijke gedachtegoed van Freinet ten volle te begrijpen is het belangrijk om Freinet als historische figuur te situeren bin-

nen 'zijn' context en enkele relevante, invloedrijke gebeurtenissen in het kort te schetsen. Aansluitend volgt een beschrijving van de visie van Freinet op leven en leren, mens en maatschappij, omdat de consequenties voor de schoolpraktijk duidelijk herkenbaar zijn. De belangrijkste kenmerken en uitgangspunten van de Freinetpedagogie vormen de hoofdmoot van deze publicatie.

Graag wil ik Jimke en Armand danken voor het grondige redigeerwerk evenals Michel, Fransisca en de leden van de Freinetbeweging voor de gewaardeerde feedback.

Met dit boek hoop ik zo veel mogelijk de doorleefde en inspirerende pedagogie van Freinet recht te doen. Vandaar ook de vele citaten...

1. Contextuele Beïnvloeding

De pedagogie van Freinet is ontstaan uit een samenspel van zijn persoonlijke competenties, zijn onderwijs- en levenservaring en de beïnvloeding/verrijking door anderen. Zijn denken én handelen kunnen niet los worden gezien van de tijd en ruimte waarin hij zich situeerde. Voor een goed begrip volgt een korte schets van enkele, belangrijke contextuele en situationele elementen.

De natuur en het lokale gemeenschapsleven

« J'ai voulu marcher sur les pas du paysan dans ses champs, retrouver les sentiers du berger dans la montagne; j'ai voulu m'asseoir avec eux à l'ombre des arbres, le petit 'saquet' du dîner entre les genoux. J'ai réappris à scruter la nature si changeante et diverse et j'ai bu à satiété aux sources claires que j'ai si délicieusement retrouvées. »¹

"Ik heb willen stappen zoals de boer in zijn velden, op zoek gaan naar de paden van de herder in de bergen; ik wilde bij hen gaan zitten in de schaduw van de bomen, het zakje met het middagmaal op de schoot. Ik heb opnieuw geleerd om de natuur, zo veranderlijk en divers, te doorgronden en heb me gelaafd aan de teruggevonden heldere bronnen."

1. Freinet, C. (1994). L'Education du Travail. In: Œuvres pédagogiques – tome 1. Paris: Ed. Seuil, 28.

Freinet werd geboren in 1896 in een klein, geïsoleerd bergdorpje (Gars) in de Alpes-Maritimes nabij Nice. Deze streek kenmerkt zich door een mediterraan klimaat en een overweldigende schoonheid van de natuur. De bergen en dalen worden doorkruist door smalle, rotsige paden en verfrissende waterlopen. De opeenvolgende seizoenen zorgen voor een voortdurend veranderend uitzicht van bossen en velden. Naast deze schoonheid speelt ook de afhankelijkheid een rol. Mens en dier leven van de zuivere lucht, het frisse water en de voedzame begroeiing. Hierdoor ontstaat er een diepe verbondenheid met de natuur.

In dit hoofdzakelijk rurale gebied, dat vooral in de eigen behoeften voorzag, waren de meeste inwoners landbouwer of ambachtsman. De vader van Freinet was landbouwer en zijn moeder had een kruidenierszaak. Iedereen kende iedereen en de interafhankelijkheid was groot. Je ontleende je identiteit aan de groep maar diende ook bij te dragen tot het welzijn van de gemeenschap. Het leven tussen de boeren op de hoge Alpen van de Provence en de overweldigende natuur hebben Freinets denken duidelijk gemarkeerd. Jean Vial² geeft aan dat de verbondenheid met het landelijke milieu er wellicht voor gezorgd heeft dat de woorden 'naturel' en 'nature' de meest gebruikte termen zijn in Freinets werken.

De school stond in schril contrast met het gemeenschapsleven waar de kinderen hielpen met huishoudelijke taken, het verzorgen van de dieren en het werk op het veld. Vandaar Freinets weerstand tegen het schoolse onderwijs in het begin van de twintigste eeuw.³ Zijn nauwgezette observatie van het landelijke leven heeft bijgedragen tot de uitwerking van zijn pedagogie. In 'l'Education du travail' is het niet de boekenwijsheid en de hedendaagse wetenschap van de dokter die de pijn van mevrouw Long verlichten. Het is de 'techniek' en de intuïtieve, eenvoudige en natuurlijke wetenschap die voor genezing zorgt

2. Vial, J. (2000). Pédagogie Freinet: pédagogie du travail, de l'alcétoire et de la dédicace. In: H. Peyronie (eds.). Freinet, 70 ans après. Une pédagogie du travail et de la dédicace? Caen: Presses Universitaires de Caen, 14.
3. Bens, J. (1994). Ouvrir l'école sur la vie. In C. Freinet. Œuvres pédagogiques – tome 1. Paris: Ed. Seuil, 7.

door middel van de voelende vingers van de herder, zijn liefde voor de medemens, de kennis gekregen van de voorouders.⁴

Politieke en sociaal-economische context

De visie van Freinet op onderwijs kan niet los worden gezien van de sociale en politieke context van de eerste helft van de twintigste eeuw. Als kritisch pedagoog zag Freinet onderwijs ook als een politiek project:

« Former en l'enfant l'homme de demain. »

“In het kind de volwassene van morgen vormen.”

Deze moest dan wel ontwikkeld, evenwichtig, verantwoordelijk en tevreden zijn.⁵

Enerzijds is Frankrijk een land waar politieke ideeën verbonden zijn geweest met filosofische ideeën die een impact hadden op maatschappij en onderwijs.⁶ Anderzijds werd Frankrijk begin jaren dertig beïnvloed door het internationale, politieke spanningsveld, het opkomend communisme in Rusland en fascisme in Europa. In Frankrijk weerspiegelde dit zich in een felle strijd tussen rechts en links. Beide tegengestelden op het politieke en ideologische spectrum zullen mee de Saint-Paulaffaire kleuren.

Freinet koos met volle overtuiging voor het linkse kamp en het oprichten van een ‘volksschool’. Sinds 1922 was hij communistisch sympathisant en in 1927 werd hij lid van de Parti Communiste Français (PCF)⁷. Deze beslissing kent meerdere oorzaken. Enerzijds was het commu-

4. Freinet, C. (1994). *L'Education du Travail*. In: *Œuvres pédagogiques – tome 1*. Paris: Ed. Seuil, 31.
5. Bens, J. (1994). *Ouvrir l'école sur la vie*. In C. Freinet. *Œuvres pédagogiques – tome 1*. Paris: Ed. Seuil, 8.
6. Acker, V. (2000). Célestin Freinet. Westport: Greenwood Press, 11.
7. Acker, V. (2000). Célestin Freinet. Westport: Greenwood Press, 12.

nistische ideeëngoed hét alternatief voor na-oorlogse linkse intellectuelen die streefden naar sociale rechtvaardigheid en vochten tegen de kapitalistische onderdrukking. De Februarirevolutie in Rusland (1917) had veel impact op intellectuelen buiten Rusland en ook in Frankrijk. Hun enthousiasme gaf aanleiding tot het toetreden tot de Derde Internationale (opgericht in maart 1919) en het oprichten van de Franse Communistische Partij (1920).

Célestin Freinet had kennis van de politieke ideeën van Marx en Lenin. In 1925 ondernam hij een studiereis naar Rusland. Deze reis zou hem sterk inspireren. Hij maakte kennis met de ideeën van Sovjet-pedagogen zoals Kroupskaïa, Pistrak en Blonski. Het geboden alternatief sloot nauw aan bij het sterk ontwikkelde gevoel voor sociale rechtvaardigheid van Freinet, die het opnam voor de achtergestelden in de samenleving. De Communistische Partij was het beste geschikt om te strijden voor de emancipatie van de arbeiders. Bovendien was zijn vrouw, Elise Lagier-Bruno, overtuigd van het belang van de Russische Revolutie en eveneens lid van de Communistische Partij. Zijn vroege aandacht voor de linkse stroming blijkt onder meer uit het artikel 'The capitalism of culture', dat hij schreef op 22 mei 1920 in l'Ecole Emancipée.⁸ Hij schreef voor vele linksgeoriënteerde tijdschriften (Clarté, Internationale de l'Enseignement, Notre Armée, ...).

De eerste helft van de twintigste eeuw werd in Europa niet enkel gekenmerkt door de vele politieke crisissen en de weinig coherente politieke aanpak, het was ook voor de modale vrouw/man een weinig benijdenswaardige tijdsperiode.^{9 10} De demografische gevolgen van de oorlogen, een laag geboortecijfer en een hoog sterftecijfer (vooral door de hoge kindersterfte), zorgden voor een sterk vergrijzend Frankrijk, dat bovendien sterk was verankerd met het platteland. De boeren vormden de grootste bevolkingsgroep (36% van de bevolking in 1931). Het

8. Acker, V. (2000). Célestin Freinet. Westport: Greenwood Press, 3.

9. Balmand, P. (1996). Geschiedenis van Frankrijk. Utrecht: Uitgeverij Het Spectrum B.V., 207-272.

10. Johnson, D. (1976). Geïllustreerde geschiedenis van Frankrijk. Bussum : Unieboek B.V., 125-159.

waren kleine, zelfstandige gezinsbedrijven die vastgeroest zaten aan hun traditionele werkmethoden en er was weinig sprake van modernisering of comfort. Ze vormden een sociaal en cultureel achtergebleven gemeenschap waar de tijd was blijven stilstaan. Daarnaast werkten heel wat mensen in de vele, kleine ambachtelijke familiebedrijfjes. Het waren de grootste slachtoffers toen de economische wereldcrisis (1932) toesloeg, waardoor het inkomen van de boeren tot een derde afnam. Een voorbeeld ter illustratie van de slechte economische toestand met bijhorende rampzalige gevolgen voor de Franse bevolking: in 1928 was nieuwe 'franc' 80% minder waard dan de oude.

Onderwijskundige context

Niet enkel vaderlandsliefde en landsverdediging dienden voor eenheid te zorgen, ook het staatsonderwijs kreeg die rol toebedeeld waar bij alle kinderen een gemeenschappelijk denkkader zouden krijgen. Toch bleef het onderwijs vrij dualistisch aangezien de hogere sociaal-economische klasse hun kinderen naar de lycea stuurden.

Freinet was meer dan een uitvinder van ideeën en technieken of een spons die uitsluitend ideeën van anderen in zich opnam. Hij wist de essentie te destilleren uit de praktijk en het werk van anderen om vervolgens na te gaan wat inpasbaar zou zijn in de vooropgestelde visie én wat werkzaam zou zijn in de praktijk. Freinet zag zijn pedagogie als de resultante van het theoretisch en praktisch werk van pedagogen en onderzoekers van alle tijden en plaatsen. Hij mengde de ideeën van anderen en vormde die om tot een coherent en werkzaam systeem. Zijn intellectuele input haalde hij uit geschreven bronnen, ontmoetingen en uitwisselingen met onderwijskundigen en pedagogen, deelname aan nationale en internationale conferenties en ondernomen studiereizen. Daarnaast waren ook zijn persoonlijke ervaringen (met de schoolpraktijk, met de werkende klasse, met de natuur, ...) van belang om een eigen pedagogie te construeren.